

a) El llenguatge administratiu i jurídic

DISCURS POLÍTIC D'UNA CELEBRITAT
I ANÀLISI CRÍTICA DEL DISCURS:
MEDIACIONS DE L'EXJUTGE I DIPUTAT GARZÓN

XAVIER LABORDA

Doctor en filologia, llicenciat en dret i professor de lingüística
a la Universitat de Barcelona

Hi ha declaracions de polítics que, al marge del pes institucional i la importància ideològica que tinguin, alguns de nosaltres llegim o escoltem amb viu interès perquè les seves paraules franques i un xic apassionades desperten la nostra atenció i complauen un desig nostre de comunicació amb el projecte d'aquella celebritat. Aquesta és l'experiència que vaig tenir quan llegia una entrevista que Baltasar Garzón (*El País Semanal*, 25.07.93)¹ va concedir poc després d'haver estat escollit diputat a les eleccions del Parlament espanyol del sis de juny, com a independent dins la llista del PSOE. La menció de l'anècdota, insignificant per ella mateixa, és un recurs per destacar els dos punts principals de la nostra exposició: el material d'anàlisi i el punt de vista interpretatiu. Per una part, tenim un text rellevant, l'entrevista esmentada, en què els interlocutors parlen de les activitats polítiques i les relacions amb els *mass media*, de la llei i l'ordre democràtic. Endemés, crida l'atenció les didàctiques explicacions de l'exjutge sobre la retòrica del discurs públic i les relacions dialògiques entre agents del poder i ciutadans. I per l'altra part, advertits del fet que tot text és un procés ina-

1. SOLEDAD ÁLAMEDA: «Entrevista. Garzón: el último *boy scout*», *El País Semanal* [revista del cap de setmana del diari *El País*], diumenge 25 de juliol de 1993, pàg. 10-19. Fotografies de Chema Conesa. Si bé hauria estat molt útil incorporar al nostre article un annex amb el text íntegre de l'entrevista, per a la comoditat i independència de criteri del lector, els fragments que transcribim per justificar els comentaris sumen 42 respostes —cinc d'elles, parcialment—; han quedat excloses 13 respostes, en la majoria dels casos breus i redundants. Per facilitar la identificació i correlació dels fragments, hem numerat les 55 respostes i preguntes (P7, R7, per significar la pregunta i resposta número 7; o bé p7, r7, en cites parcials dins els paràgrafs). Segons la paginació, trobem aquesta distribució: plana 13, preguntes 1 a 6; plana 14, 7 a 20; plana 16, 21 a 35; plana 18, 36 a 46; plana 19, la resta de preguntes.

cabat perquè necessita la participació del lector per assolir un sentit, apliquem pràctiques i principis de l'anàlisi crítica del discurs, una branca interdisciplinària i holística d'interpretació.

0.1. PUNT DE VISTA: CDA

Per una llarga tradició a la ciència, que almenys pot resseguir-se fins al dualisme cartesià, hi ha coses que rauen fora de la recerca i del coneixement científic. És el cas del compromís polític i de les anàlisis adreçades a entendre i superar lluites socials, ja que no fóra ortodox reunir propòsits personals i valors socials —que formen una dimensió vivencial— amb la tasca cognoscitiva i neutra de descobrir realitats objectives. Tanmateix, en els darrers anys una comunitat creixent d'investigadors, entre els quals hi ha sociòlegs, lingüistes, psicòlegs i altres, esmerça el seu capital intel·lectual per assolir uns objectius com els que esmentàvem, encara que semblin absurds i aliens a la ciència. Aquests investigadors es proposen estudiar enunciats i discursos, preferentment els pronunciats per emissors públics, per descobrir desigualtats o injustícies, per desmitificar estructures de poder i per desnaturalitzar ideologies (WODAK 1995: 204). L'estudi comporta interpretar i explicar els sentits de pràctiques discursives de polítics i altres agents a través dels mitjans de comunicació social, per tal d'avivar la consciència dels qui pateixen els seus efectes de pressió i domini.

Com es podrà entendre tot seguit, la menció que fem de la línia de recerca en *anàlisi crítica del discurs*² —CDA és l'acrònim en anglès— té una funció positiva i central, ja que permet delimitar el marc del nostre estudi, alhora que exemplifica la natura ideològica de la ciència. Començant per aquest darrer punt, comprovem que els conceptes d'objectivitat i de veritació, que fins ara exigien la ignorància del context i de les convencions que regulen la pròpia recerca, són atacables o, si més no, revisables. En defini-

2. Els treballs en anàlisi crítica tenen un marcat caràcter aplicat i són múltiples, per la qual cosa resulta difícil escollir unes poques referències bibliogràfiques quan hom vol indicar les fonts del propi treball. El més pràctic és fer una petita relació d'autors reconeguts, juntament amb la menció d'una obra. N. FAIRCLOUGH (1995): *Critical Discourse Analysis*, Londres, Longman. FAIRCLOUGH i WODAK (1997): «Critical Discourse Analysis», a T. V. DIJK (ed.), *Discourse studies. Discourse as social interaction*, Londres, Sage, vol. II, pàg. 258-284. M. PÊCHEUX (1982): *Language Semantics and Ideology*, Londres, Macmillan. T. VAN DIJK (1993): *Discourse and Elite Racism*, Londres, Sage. R. WODAK (1995): «Critical linguistics and critical discourse analysis», a Verschuren & Blommaert, eds., *Handbook of pragmatics*, Amsterdam, Benjamin, pàg. 204-210.

tiva, el que argumentem és la naturalesa retòrica de tota disciplina científica, o sigui, la reducció del saber a un conjunt d'instruments discursius, els quals generen els objectes de les disciplines i les regles de prova. El debat que evoquen les línies immediates trenca amb l'hegemonia epistemològica i situa el problema del coneixement en el camp de la construcció social i de l'antropologia cultural.³

En segon lloc, convé delimitar les característiques del nostre estudi, enquadrat dins l'anàlisi crítica del discurs. Segons FAIRCLOUGH i WODAK (1997: 271-280), els vuit principis que orienten les activitats de l'anàlisi crítica del discurs presenten un programa de recerca interdisciplinària i sobre problemes socials que aspira a formular una teoria crítica del llenguatge. L'enunciat dels principis és aquest: 1. L'anàlisi crítica del discurs tracta de problemes socials. 2. Les relacions de poder són discursives. 3. El discurs constitueix la societat i la cultura. 4. El discurs fa una tasca ideològica. 5. El discurs és històric. 6. La relació entre text i societat és mediata. 7. L'anàlisi crítica del discurs és interpretativa i explicativa. 8. El discurs és una forma d'acció social.

Com que reservem l'explicació dels principis per a més endavant, juntament amb els comentaris de l'entrevista, és oportú oferir una semblança dels seus trets formals: construcció, mediacions i compromís.

a) *Construcció discursiva de la realitat.* La realitat, que és una construcció cultural en continu procés, es val de l'instrument complex del discurs. Emprant altres mots, el discurs és acció. Un aspecte principal d'aquesta producció social és la lluita política per abastar les fonts públiques de comunicació i de creació ideològica.

b) *Mediacions discursives.* La intervenció del discurs sobre el món és indirecta, ja que actua a través del temps i dels instruments comunicatius. Per entendre el pòsit temporal cal una perspectiva històrica. I per fer el mateix amb els instruments cal examinar els gèneres discursius i els *mass media*, en els quals es concentra la indústria de la consciència.

c) *Compromís de la recerca.* En darrer lloc, un cop configurat el que ens envolta i els seus problemes, entra en escena la recerca, que es defineix com a compromesa, aplicada, interdisciplinària i crítica. El compro-

3. Per il·lustrar aquest episodi maièutic de la ciència contemporània, suggerim la consulta de les crítiques al model positivista formulades per l'hermenèutica del dret, la filosofia i la historiografia. H. G. GADAMER (1960): *Verdad y método*, Salamanca, Ed. Sígueme, 1977. R. USHER, I. BRYANT (1989): *La educación de adultos como teoría, práctica e investigación*, Madrid, Morata, 1992. X. LABORDA (1996): «Cartografía barroca y la retórica del discurso», *Teoría/Crítica*, Universitat d'Alacant-Editorial Verbum.

més comporta rebutjar, per fallaç, el tòpic de la neutralitat investigadora. A més, comporta la constitució d'un nou objecte científic: l'estudi de relacions de poder i desigualtat en els discursos. Per tant, té una natura aplicada, perquè s'orienta vers problemes socials, i interdisciplinària, perquè aplega les aportacions de gent de diversos camps d'estudi. Finalment, vol adquirir una funció crítica perquè, en la seva cerca d'una teoria holística del llenguatge,⁴ fon reflexivament formació tècnica i consciència personal.

0.2. DISCURS ANALITZAT: ENTREVISTA AMB EL POLÍTIC FRANC

La periodista Soledad Alameda entrevista Baltasar Garzón⁵ quan aquest tot just s'ha estrenat com a diputat independent, avalat pel Partit Socialista Obrer Espanyol (PSOE). Abans de les eleccions el senyor Garzón ja era un personatge públic, per la seva tasca com a jutge de l'Audiència Nacional i la difusió als mitjans de comunicació d'importants sumaris que havia incoat sobre narcotràfic i terrorisme. Era un «jutge estrella», segons havia estat batejat pels *media*. Com que l'interès informatiu sobre la seva persona es manté en aquesta nova etapa pública, ara en les funcions de polític i legislador, l'entrevistadora indaga sobre les actituds i projectes de l'exjutge Garzón, alhora que li proposa comparar els dos vessants, el judicial i el polític, i fer un balanç professional.

4. A. BASTARDAS (1996): *Ecologia de les llengües*, Barcelona, Edicions Proa.

5. Baltasar Garzón, en l'actualitat reincorporat a la funció judicial de la sala penal de l'Audiència Nacional de Madrid, va entrar en política com a número dos de la llista de Madrid del PSOE, darrera de Felipe González i davant de Javier Solana, a les eleccions del 6 de juny de 1993. Un cop escollit diputat al Parlament, Baltasar Garzón va concedir l'entrevista a *El País Semanal* (25.07.93). El 30 de juliol del mateix any va ser nomenat delegat del Pla nacional sobre drogues, càrrec perfectament concordant amb el contingut de les manifestacions fetes a l'esmentada entrevista. En el mes de desembre, les seves competències passaren del Ministeri d'Afers Socials a Interior, amb categoria de secretari d'Estat. Després de diversos desacords amb la política del seu Govern, el maig de 1994 retorna a la carrera judicial. Durant aquests mesos, entre altres declaracions, publica l'article «Lucha contra la droga: ¿y ahora, qué?» (*El País*, 11.10.93, p. 13) i concedeix una entrevista a José Yoldi i Mariló R. de Elvira, «Baltasar Garzón, delegado del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas: *Sigo estando más a la izquierda que el PSOE*» (*El País*, 12.03.94, pàg. 18-9), en què respon a 38 preguntes. Hem consultat, a més del material precedent, les pàgines en què Manuel Vázquez Montalbán reflecteix les impressions i paraules d'un encontre periodístic amb Garzón (*Un polaco en la corte del Rey Juan Carlos*, Madrid, Santillana-Alfaguara, 1996; «Pisar sobre cadáveres», pàg. 288-300).

L'entrevista consta de dues parts, la de la presentació i la de l'interrogatori. La presentació es val d'un encapçalament o *lead*, a manera de resum de la situació, i d'una peça introductòria que descriu en un to elogiós la figura del diputat Baltasar Garzón. A continuació segueixen cinquanta-cinc preguntes, amb les corresponents respostes, sense més comentaris de la periodista. Des del punt de vista textual és, per tant, una entrevista usual, la qual cosa vol dir que hi ha una elaboració notable que potser passa desapercebuda. Trobem un indici d'aquesta elaboració en la presència de tres tipus de material complementari, ja que l'entrevista s'acompanya de dues fotografies de gran format en les quals apareix Garzón posant en solitari a l'hemicicle dels diputats, a més de diversos retalls de premsa i d'un inserit o text independent sobre la corrupció política. Cal desmentir, doncs, amb aquesta relació d'elements semiòtics, la impressió d'aparent simplicitat del missatge a què ens indueix l'excel·lent redacció i maquetatge. Fent previsions d'una lectura crítica, tan sols l'anàlisi de les imatges podria acaparar l'espai de l'article, però, com que és prioritari l'examen del text a partir dels principis de CDA, ens centrem en aquesta tasca.

1. L'ANÀLISI CRÍTICA TRACTA DE PROBLEMES SOCIALS

Aquesta entrevista a una celebritat lloada i vituperada pels *media* té una intenció revelatòria. «*El ex superjuez descubre sus inquietudes políticas*», es llegeix al resum de l'índex de la revista (p. 5). Així, la periodista fa una indagació existencial, és a dir, una aproximació al vertader projecte del diputat Garzón, i aquest respon en un registre de conversa i uns termes quasi informals, la qual cosa fa que transmeti la sensació d'una comunicació fluida i molt franca. Trobem l'anunci d'aquest guió de confidències a l'encapçalament (p. 10) o paràgraf destacat que obre el text:

«Garzón: el último "boy scout". Ha sido el "superjuez". Puso al Gobierno contra las cuerdas con el proceso contra los GAL, encabezó la mayor operación contra el narcotráfico y despertó pasiones contradictorias por formar parte de las listas electorales del PSOE. Ahora, desde el Parlamento y con el Gobierno, le llega su otra hora de la verdad.»

Les ratlles precedents, a més d'identificar el to que traspuja l'entrevista, són un acurat índex dels tres assumptes tractats, a saber, la lluita contra la de-

linquència organitzada, els aspectes polítics del pas d'un jutge al Parlament i les crítiques que ha rebut la seva persona. Aquests tòpics reben un tractament temporal propi de la demostració (el present) i la deliberació (el futur), de manera que els interlocutors defugen o atenuen els judicis que ultrapassin un context històric molt immediat. S'entén que hi hagi una elecció de l'acció política en curs, per una lògica òbvia del que és noticiable. El marcat canvi de rol polític del seu protagonista i la incorporació a les disputes partidistes dels grups parlamentaris fan que la incògnita sobre el seu esdevenidor sigui un assumpte d'actualitat. Tanmateix, l'esmentada elecció no facilita gaire l'exercici crític, per exemple, respecte dels GAL i les acusacions de corrupció i terrorisme d'Estat.

Sabem que una entrevista no és un debat, tot i que la veu de l'entrevistadora pot fer pensar en un punt de vista contradictori i inquisidor. Per una raó de gènere periodístic, entre Alameda i Garzón hi ha un acord dialògic previ, que consisteix a delimitar un marc de discussió. En el cas que ens ocupa, el marc és el futur polític d'un parlamentari destinat a assumir tasques al poder executiu. Així doncs, en el transcurs de l'entrevista es combina present i futur, és a dir, que es parla sobre qui és Garzón i, també, què vol fer. Les manifestacions que parlen de *qui és* lliguen amb el gènere discursiu epidíctic o de la demostració, particularment idoni per a l'elogi o la denostació.⁶ Dit altrament, parlar del seu perfil psicològic i el seu bagatge professional és un procediment de presentació d'una figura ètica, ja sigui per considerar-la digna de credibilitat (elogi) o indigna (denostació). Les convencions periodístiques prescriuen la inhibició del periodista, en favor del lector, sobre qüestions de judici sobre això, tot i que li atorguen la funció de posar a l'abast del lector els mitjans retòrics necessaris per jutjar. Per una banda, doncs, l'entrevista retrata o descriu un estat de coses, actual i dinàmic, que s'anomena la personalitat de l'emissor, el diputat Garzón. Per altra banda, i no pas separadament, es plantegen coses de futur, projectes i esquemes conceptuals d'acció, coses totes afectes a la deliberació. Són els dos vessants d'una mateixa cosa, el vessant íntim i el de caràcter públic. L'exposició del primer orienta i atorga credibilitat i expectatives als projectes polítics de Baltasar Garzón.

Hí ha encara un punt que aglutina i transcendeix aquests aspectes particulars de la personalitat i els projectes legislatius d'un diputat. En efecte, al rerefons de la descripció psicològica i del programa polític, es perfila la representació d'una ideologia d'Estat i, concretament, dels seus poders i

6. A l'epígraf 7 substituïrem aquesta interpretació binària (epidíctic—deliberatiu) per la clàssica composició ternària (judicial—epidíctic—deliberatiu).

dels agents, de la jerarquia de problemes i de com resoldre els conflictes que l'amenacen. Per tant, l'assumpte global de l'entrevista no és tant un perfil personal com l'explicació concisa i pràctica que proposa aquesta persona sobre què significa impartir justícia, emprendre iniciatives legislatives i executar programes governamentals.

Segons aquesta concepció de l'entrevista concedida pel diputat Garzón, el que s'aboca són valoracions sobre la llei, l'ordre i un govern fort i amatent als perills que assetgen el sistema democràtic, de manera que proporcionen una definició ideològica molt interessant. L'interès d'aquesta proposta ideològica rau en el fet que ultrapassa l'àmbit personal de qui l'esbossa i sintonitza o evoca una concepció prou extensa que es fa difícil de catalogar. És assumida pel seu grup parlamentari, el socialista, però també podria encaixar en l'ideari de diferents grups polítics, a qualsevol banda de l'espectre. El fet que les afirmacions de Garzón no semblin distintives del seu grup parlamentari es pot deure a dues raons. La primera és el caràcter independent del diputat: no pertany al PSOE i, a més, declara que exercirà la llibertat de vot. L'altra es pot deure a les limitacions de l'entrevista (ja se sap, brevetat obligada a les respostes i la subsidiarietat d'aquestes respecte de les preguntes). Però el cert és que el projecte resulta imprecís, mancat com està de referències i d'un pla de desenvolupament dels objectius. Per sota de la manifestació de voluntat regeneracionista, els objectius es re-dueixen a un de sol: la lluita contra el narcotràfic.

Tanmateix, no cal pensar que la ambigüïtat i la constricció del discurs de Garzón siguin un defecte sinó, ben al contrari, la força d'un projecte l'abast del qual és transparlamentari. És a dir que el tret més destacat és que es tracta d'un projecte que pot aplegar l'aprovació de partits d'esquerra, centre o dreta. Ve't ací el sentit d'una proposta ideològica que pot merèixer un ampli consens i que es fonamenta en tres línies d'argumentació implícites: la conservadora, la romàntica i la populista. S'apella a la tradició conservadora quan es posa l'èmfasi en la llei i el govern fort com a solució dels problemes socials, com ara la drogodependència i les màfies del tràfic d'estupefaents. Aquest raonament reafirma la preeminència del circuit legislatiu-executiu-judicial i menysté altres opcions, a despit de les observacions que denuncien la ineficàcia de la política repressiva. En segon lloc, la proclama de la independència del diputat Garzón invoca el principi romàntic de la independència de l'individu. Amb aquest argument seductor —i equívoc, però— basa el compromís ètic de la campanya contra la corrupció. I és equívoc perquè fomenta un ideal del liberalisme que es contradiu amb el model institucional del punt precedent i amb la pràctica grupal que el caracteritza. Finalment, es pot observar a les manifestacions de

l'entrevistat elements d'estil, com ara col·loquialismes, i referències a la vida quotidiana que faciliten la identificació popular amb el personatge. Tot plegat, el projecte ideològic del diputat Garzón és una peça d'un ideari neoliberal, que predica un repartiment d'instàncies estatistes i de lliure iniciativa personal i empresarial, segons els assumptes.

2. LES RELACIONS DE PODER SÓN DISCURSIVES

Les relacions de poder no es donen en abstracte, sinó que són negociades i exercides al discurs. I, a la cultura de masses, el format discursiu més influent és el mediàtic. Els polítics usen els *media* i els *media* els usen a ells, la qual cosa no vol dir que hi hagi una relació transitiva sinó que entre aquests dos pols s'estableixen lluites i acords per fixar el poder de cadascú. No importa tant saber si els polítics exploten els *media* o si els *media* els dominen; no importa tant això —els fets poden ser més complexos i remetre a una invenció conjunta— com esbrinar els processos de negociació entre ambdues parts.

En una entrevista periodística destaquen diversos aspectes relacionats amb el poder. En primer lloc, compta l'accessibilitat al mitjà de comunicació. No apareix qui vol sinó qui pot i aquesta capacitat per fer-se present a unes pàgines té relació amb la projecció pública del personatge polític.⁷ En segon lloc, «el poder sobre el discurs és també una qüestió de capacitat per controlar i canviar les normes bàsiques de les pràctiques discursives» (FAIRCLOUGH i WODAK 1997: 273), la qual cosa significa que l'ordre i els elements de l'entrevista que mantenen la periodista i el diputat són el resultat de la tradició periodística, però també de les relacions de poder entre tots dos, dins l'específic encontre. A la periodista i l'empresa editora els correspon escollir extensió de la comunicació (quant), assumptes (què) i tractament (com). De tots aquests, el tractament acull l'aspecte més pregon de l'autonomia mediàtica, puix que el to amb què es presenten les manifestacions del polític i l'estratègia o el fil que segueix la periodista a l'interrogatori determinen el sentit global. Una mostra dels recursos de tractament de la informació la tenim a l'exordi que fa Sol Ala-

7. Si és notòria la diferent accessibilitat als *media* entre un ciutadà anònim i un polític, també hi ha graus entre personatges que comparteixen les mateixes circumstàncies polítiques. És el cas de la catedràtica d'ètica Victòria Camps i del jutge de l'Audiència Nacional Ventura Pérez Mariño, els quals també van concórrer amb èxit a les eleccions legislatives de 1993 pel Partit Socialista però que no van tenir la notorietat de Garzón.

meda. El formen tres paràgrafs de presentació, el primer dels quals comença així:

«Pasará tiempo antes de que la costumbre convierta al juez Garzón en el diputado Garzón. Pero la osadía, la fortaleza y la capacidad de trabajo que le hicieron más famoso que una estrella de rock, según escribió un corresponsal extranjero, se pusieron en duda el mismo día <sic> que se anunció que quería ser diputado del PSOE. Él, que no cree que la buena fe sea virtud de todo el mundo, a pesar de tener nombre de rey mago, se sorprendió de la virulencia de la crítica. Tras ser estandarte de la honradez y la independencia, la representación del cargo público decente se transformó de la noche a la mañana en un Macbeth; el más ambicioso y más traidor de los personajes literarios.» (pàg. 13)

En el fragment trobem una síntesi dels fets immediats, que compleix amb el requisit d'informar sobre el context, sense oblidar-se d'estimular l'interès del lector, cosa que aconseguix tot i invocar dues coses: la celebritat del personatge i els conflictes a què es veu abocat. Això justifica l'elecció periodística i legitima l'acció discursiva del polític. El marc que acull tota la informació és una trama de suspens, que mou el conflicte entre la bonança o plenitud passades i les dificultats del nou destí. No és, però, una incertesa punyent, ja que el personatge queda definit amb uns trets psicològics forts i positius. Possiblement, com es llegeix al tercer paràgraf, la seva probitat i determinació el menaran amb encert en la «regeneració de la vida política», perquè:

«como creyente tibio piensa dejarse la piel en ello. Eso le salva de cualquier tentación de vanidad, le redime de la ambición que, seguramente, también anida en su corazón. Su cuerpo, sólido como una proa de granito, anuncia lo intransigente que se puede poner el juez si lo que él piensa que se prometió cumplir termina por no cumplirse.»

La remarcable solemnitat amb què es descriu la situació, en un to èpic, pot resultar desmesurada i sospitosa als ulls del lector. Per esqueixar aquesta sensació, la periodista insereix expressions col·loquials, que presenten un brusc contrast de registres: «*le hicieron más famoso que una estrella de rock*», «*el juez de moda*», «*es un tipo que necesita retos*», «*Felipe González [...] le lanzó una idea que era como un caramelo de fresa*». El cromatisme estilístic, per dir-ho de manera benigna, és acompanyat de discordances semàntiques, com passa a la primera frase del fragment precedent: «*como un creyente tibio piensa dejarse la piel*»; o bé aquesta altra, d'una ingenuïtat

pragmàtica sorprenent: «no cree que la buena fe sea virtud de todo el mundo, a pesar de tener nombre de rey mago». És incoherent relacionar el nom de la persona amb les qualitats del referent religiós, de la mateixa manera que resulta irrellevant demostrar el compromís d'algú («dejarse la piel») mercès a la seva condició no ja de creient, sinó de *creient tebi*. Tanmateix, fariem bé no examinant els enunciats separatament i meticulosament, ja que el seu sentit resulta del to general o, com volíem exemplificar, del tractament que es fa de la informació i del personatge.

Si el tractament —elogiós i emfàtic, aquí— és un mecanisme de l'autonomia de la periodista, a l'entrevistat, li corresponen altres procediments de poder; un, de caràcter infractor, consisteix en la no acceptació de les pautes que proposa la periodista, per exemple, no cedint la paraula o bé transformant una conversa en un discurs polític; el procediment positiu o manifestament cooperatiu es basa en l'ús de la capacitat persuasiva, veritable capital cultural assolit pel parlant. És fàcil imaginar la necessitat d'aquests procediments quan l'entrevistat es trobi davant una pregunta inconvenient o bé desitgi respondre una pregunta que no figura al qüestionari, dues situacions ben corrents, per cert. Curiosament, l'entrevista s'obre i es tanca amb una col·lisió d'interessos entre els interlocutors, si s'ha de jutjar per les respostes elusives que llegim. La primera es refereix al seu futur immediat a l'executiu.

(Pregunta 1: P1) «¿Se le destinará finalmente a ese organismo para la lucha contra la criminalidad organizada del que se ha hablado?»

(Resposta 1: R1) «No tengo más indicios de que se creará dicho organismo que el hecho de que aparezca en el programa del PSOE. Trabajo en la idea de lo que puede ser su plasmación legislativa. Pero no sé si pedirán mi colaboración.»⁸

I la darrera intervenció, en la qual se li demana que especifiqui a partir de quin rol parla, clou un seguit de respostes ambigües sobre Filesa, un procés penal incoat per finançament il·legal del seu partit.

(P55) «¿Está contestando sólo el juez?»

(R55) «Estoy diciendo que cada político tendrá que asumir la parte de responsabilidades que le compete en una situación como ésta. Y de ahí saca las conclusiones que quieras.»

8. El 30 de juliol de 1993, cinc dies després de publicar-se l'entrevista, Garzón és nomenat delegat del Govern per al Pla nacional sobre drogues.

Garzón no accepta els termes de la pregunta i s'estima més proferir un anunci en el qual s'escolten ressonàncies d'oracle. Per esbrinar si aquest missatge, alhora obvi i enigmàtic, és l'expressió de l'eloqüència o un garbuix d'orador atrapat, cal examinar la totalitat del discurs.

3. EL DISCURS CONSTITUEIX LA SOCIETAT

Així com hem comprovat que una entrevista és el resultat d'una negociació interpersonal de rols i de significats, una negociació que reafirma o modifica en cada moment els aspectes discursius i les relacions de poder, des d'una perspectiva social també observem un procés equiparable d'interaccions culturals. El que podem extreure d'ambdues posicions és que les relacions discursives i de poder són dinàmiques; empenen convencions que no són permanents ni monolítiques. «Qualsevol cas d'ús lingüístic realitza una petita contribució a la reproducció o transformació de la societat i la cultura, incloent-hi els mecanismes de poder», indiquen Fairclough i Wodak (1997: 273).

Si classifiquem els discursos segons els dominis socials, direm que intervenim en la reproducció i transformació de la realitat quan *a)* presentem identitats dels individus, *b)* definim o qualifiquem les relacions de rol interpersonals i *c)* elaborem representacions del món. A l'entrevista entre Alameda i Garzón trobem enunciats que corresponen a aquests tres apartats, com apunten els exemples següents:

a) Identitats personals

(P35) *«Dígame cómo se sentía cuando subió a dar su primer mitin.»*

(R35) *«Estaba nervioso; no miento, no, lo estaba. Me impresionó ver tanta gente allí, esperando, mientras yo, de pie, casi paralizado por la responsabilidad, siempre necesitaba variar el discurso que había preparado. Sobre todo sentía la responsabilidad, porque la gente estaba convencida de que el cambio del cambio era posible y yo sabía que de alguna manera encarnaba a esa persona que podía traer algo nuevo a la política.»*

b) Relacions de rol interpersonals

(P36) *«Se le veía cortado, como si pensara tanto las palabras que no le salían.»*

(R36) *«Es la consecuencia de ser juez, estás acostumbrado a decir las palabras justas y exactas para no pillarte los dedos. Hacer afirmaciones políticas*

me daba un miedo terrible. Prometer es duro; si prometo algo, quiero cumplirlo; y desde luego voy a tratar que <sic> se cumpla. Cuando veo a tantas personas que cifran su ilusión en el cumplimiento de las propuestas electorales siento que hay que dar la piel, si hace falta, para cumplir lo que has prometido. Y siento la vergüenza que pasaría si me señalaran con el dedo diciendo: me has engañado.»

c) Representacions del món

(P38) *«Usted ya sabe que la política es el arte de lo posible, que a veces es difícil cumplir todo lo que se dice.»*

(R38) *«Debemos aspirar a lo imposible. No siempre se obtienen todos los objetivos, pero lo que no se puede es actuar dando por hecho desde el principio que no se va a conseguir, y que por tanto no vas a luchar. Hay que hacer lo contrario, y si no se llega a la meta, que no sea por falta de voluntad.»*

En aquest fragment, que abarca els torns de paraula del 35 al 38 (llevat del 37, que hem obviat perquè és reiteratiu), hi apreciem tres seqüències. La identitat de l'individu es compon d'elements personals (psicològics i ètics) i socials. A la primera de les intervencions (R35), hi ha la descripció d'un estat d'ànim de nerviosisme, que defineix explícitament un tret ètic del parlant, la seva responsabilitat, i implícitament la prudència i seny amb què avalua els seus deures. La mateixa resposta introdueix també un element d'identitat social del parlant, ja que el seu sentiment està en relació amb un rol públic. Precisament, la responsabilitat neix d'una consciència de conformitat: Garzón declara que coneixia el que s'esperava d'ell i que acceptava les seves obligacions.

La identificació del subjecte prepara les distincions de rol de l'intercanvi següent (36). Per una banda hi ha el polític, que apareix a la tribuna i fa el parlament i, per l'altra, és el públic, que es manifesta com un sol subjecte, tot i que col·lectiu. El polític i el públic són agents diferents, com diferents són les normes de la seva acció discursiva. Quan el polític parla a l'audiència, fa «declaracions polítiques», la qual cosa vol dir fer promeses, aclareix immediatament. Si les promeses tenen per objecte «transmetre confiança i il·lusió» (r37), com indica amb encert des d'un punt de vista pragmàtic, més tard, quan els votants demanin comptes sobre el seu compliment, pot passar que el polític irresponsable hagi de viure la vergonya en rebre la sentència popular: «m'has enganyat».

Les relacions socials entre els individus que figuren a la seqüència central fan una doble distinció. En un costat hi ha els ciutadans i, en l'altre,

que és el de les instàncies públiques, hi ha els polítics i els jutges, la diferència entre els quals es resumeix en el fet que uns fan promeses i els altres tenen el costum de «dir les paraules justes i exactes». D'aquesta comparació es desprenen unes idees subjacents —implicatures— molt il·lustratives, el comentari de les quals el reservem per a més endavant, a l'epígraf sobre la historicitat del discurs. Sí que és obvi el sentit de gran poder i alt perill inherent al camp polític que transmet Garzón, en contrast amb el judicial, moderat i equànim.

La mostra sobre representacions del món, que figura com l'intercanvi 38, expressa opcions ideològiques dels parlants. Quan aquests manifesten un compromís amb la veritat de les seves paraules, és a dir que afirmen saber o creure que la realitat és tal com diuen, fan el que la pragmàtica anomena un acte representatiu. L'assumpte del qual parlen és la política i, curiosament, tot i que els interlocutors la defineixen de manera contradictòria, hi ha acord entre ells: «*la política és el arte de lo posible*» (Alameda); «*debemos aspirar a lo imposible*» (Garzón). Per què? Perquè els enunciatius representatius apleguen una àmplia gamma que va de les descripcions del què és (la política com un art pragmàtic) fins a les proclames del què podria ésser (la política com un art utòpic), la qual cosa planteja la tesi radical de la pragmàtica lingüística que la representació de la realitat és axiològica. Dit en altres mots, la realitat és conformada no sols per la seva descripció sinó per les representacions ideològiques que produïm discursivament. La cúpula o part més senyera de les produccions ideològiques és la de les representacions sobre el món (de les quals ens ocupem en l'epígraf següent). Tanmateix, també parlen del món i aconsegueixen la mateixa tasca constructiva les manifestacions dels altres dominis socials, els de les relacions de rol i de les identitats dels individus.

Per entendre el paper de les tres menes de manifestació i de llurs lligams persuasius, convé recordar el principi argumentatiu de la retòrica. Assevera Aristòtil que la força de les paraules no rau tant en les coses que demostren o semblen demostrar com en el caràcter o personalitat del parlant. I afegeix que la forma de parlar que adopta l'orador pot ser la prova principal del seu al·legat, quan ho diu «de tal manera que el fa digne de fe» (1356a), és a dir, fiable per l'autoritat moral que demostra, mercès al pensament assenyat, l'asseveració veraç i l'expressió de sentiments bondadosos.⁹ És la fórmula de la probitat del parlant, de composició ternària, que té

9. ARISTÒTIL, a *Retòrica* (llib. II, cap. 1, 1378a), parla de prudència, virtut i benevolència. Vegeu una anàlisi pragmàtica d'aquests elements de la demostració ètica a Laborda (1996): *Retòrica interpersonal* (Barcelona, Octaedro), pàg. 34 i seg.

el valor d'orientar-nos sobre els procediments de legitimació que empra el subjecte per merèixer el crèdit dels destinataris.

En conseqüència, podem considerar que la identitat dels individus és la font primària d'interacció entre el discurs, per un cantó, i la societat i la cultura, per l'altre. Qui és el qui parla? Què pensa i què vol? Com sent el que diu? Parla com a jutge o com a polític? Ens fem aquestes preguntes per decidir si cal escoltar i, després, creure la persona que respon les preguntes de la periodista, tot i que Garzón ja sigui un personatge. És un procediment tan usual com ho són les mostres o pistes «ètiques» que es disposen a l'entrevista, fins al punt que un terç d'aquesta està dedicada a la definició de la personalitat del diputat. Fariem malament si creguéssim superflu o irrellevant el ventall de manifestacions sobre les qualitats ètiques de l'entrevistat, que resumim en els trets següents:

Coratjós:

(P28) *«El miedo físico ¿ha sido uno de los motivos para que dejara la judicatura?»*

(R28) *«[...] Cuando trabajas en el centro del huracán no te paras a pensar que esos asuntos pueden traer problemas graves para ti o tu familia. Me dan miedo las actitudes sectarias, la traición de los que dicen que te apoyan.»*

Tenaç i fort:

(P39) *«A los 31 años se encontró con los GAL. Luego le han pasado muchas cosas, muchos sumarios. ¿Todavía conserva la ilusión?»*

(R39) *«La misma ilusión, la misma tenacidad. Depende del carácter, y soy de esos que se rehacen con los reveses; no soy depresivo. Ahora tengo más experiencia, pero siempre he sido intransigente conmigo mismo. Soy mi mayor y mejor censor.»¹⁰*

Desconfiat per prudència:

(P41) *«Esta dureza, ¿hasta qué punto se ha convertido en una deformación profesional que se prolonga fuera del trabajo?»*

(R41) *«Sí. Me he vuelto progresivamente más retraído. Desconfío, me cuesta abrirme a los demás por miedo a ser traicionado. En un test de esos que hacen en el colegio decían que soy emotivo, activo, primario; colérico*

10. El terme *intransigent* probablement vulgui significar aquí la qualitat d'autoexigència i esforç personals i no pas la de qui rebutja fer concessions per arribar a acords, ja que en política la transigència pot ser valuosa.

*puro. Y sigo siendo así, con el mismo carácter abierto. Pero temo que el acercamiento no sea sincero.»*¹¹

Idealista i assenyat:

(R42) «[...] *Mi mujer está ilusionada, como yo; pero es más radical. Le preocupa que las cosas no sean como creemos que son. Es más realista.»*

(P43) «*Y le tacha a usted de idealista.»*

(R43) «*Eso dice, pero tengo los pies en el suelo.»*

Sincer:

(P51) «*Desconfía, pero es muy transparente. Justo lo contrario que un político profesional. Parece que necesita ser sincero.»*

(R51) «*Lo único que la gente no perdona es la mentira; perdona los errores si se le explican. Lo he visto, por ejemplo, con las imputaciones que se hacen a los políticos. Lo que no aguantan es que digas que todas las imputaciones son falsas. Nunca hay que mentir, aunque cueste; y si eso es ser un ingenuo en política, voy a seguir siéndolo.»*

A més dels trets positius que l'entrevistat ha predicat suara de la seva persona, també invoca la coherència («*debes trabajar con respeto hacia la propia coherencia y la forma de pensar»*, r33), independència («*he dicho que mantendré mi independencia»*, r34) i la responsabilitat («*sobre todo sentía la responsabilidad»*, r35), tres elements que perfilen la competència amb què pot exercir eficientment un rol públic.

Totes aquestes manifestacions conformen la imatge del polític Garzón o, en paraules de la retòrica, el seu caràcter ètic, que és el que el fa creïble i constitueix el cap de pont de la persuasió ideològica. El procediment que segueixen els interlocutors per produir l'efecte ètic no és precisament simple o directe, sinó que es val de *a)* confrontacions, *b)* reiteracions i *c)* contrastos. No debades la periodista defuig una petició tan superficial i avorrida com la de «presenti's», perquè opta per proposar un joc de confrontacions: Alameda fa un retret o un comentari desaprovatori i, com és previsible, Garzón converteix el blasme en un elogi indirecte, fruit d'un obligat moviment de defensa. Així, l'afirmació del seu coratge aparta l'insinuació de la por a patir un atemptat; la de tenacitat nega la sospita de de-

11. La contradicció entre el progressiu retraïment i la natura oberta, primària, passa desapercibuda als interlocutors, llevat que signifiqui un grau superior de maduresa i dil·ligència, ja que combina la sinceritat personal amb el zel o el recel del bon magistrat.

teriorament i pèrdua de la il·lusió; la prudència del desconfiat respon al judici negatiu de la deformació professional, o l'idealisme pragmàtic, al retret d'idealista somniador.

La confrontació com a procediment retòric de legitimació, ja que situa l'interlocutor en un terreny d'autodefensa contra imputacions injustes, apareix al llarg de l'entrevista. Una modalitat irònica de la confrontació, però feble i inconseqüent perquè pot permetre qualsevol resposta, consisteix a recordar opinions adverses d'altri:

(P31) *«Su primo dijo: «Baltasar es inmaduro.»*

(R31) *«Dice que soy inocente por creer que en política puedo cambiar las cosas. El tiempo lo dirá. Mi primo habla con el corazón; no le gustaría verme destrozado, tiene miedo de que, si me equivoco, eso me haga sufrir.»*

La periodista ha recordat aquí la desqualificació del cosí de Garzón, que porta el mateix cognom i és parlamentari d'un altre grup, Izquierda Unida.¹² I insisteix en aquest punt negatiu («és un ingenu, diu també el seu cosí», a la introducció), però, com que no aporta més arguments, el retret psicològic pot esdevenir un motiu de vindicació d'una política ambiciosa i d'un projecte personal:

(P32) *«Mucha gente lo ha pensado [“es inmaduro”].»*

(R32) *«Sí, lo sé. Pero se puede reflexionar de otro modo: que tal vez fuera bueno que la ingenuidad entrara de forma generalizada en la vida pública.»*

La reiteració de la immaduresa fa que l'interrogat allegui dues raons ètiques en descàrrec d'una acusació que sobta el lector per la seva inversemblança. En primer lloc (r31), justifica el cosí tot i proposant la interpretació que el mena una intenció bona, però parcial; es pot pensar només amb el cor?, sembla demanar-se. A continuació (r31), després de mostrar-se benevolent, apella a la prudència per proposar un model polític inusual i de regeneració, en el qual creu.

Hi ha altres reiteracions, com quan la periodista insisteix en la capacitat creativa del personatge (*«es un tipo que necesita retos y que éstos va-*

12. Les citacions o veus d'escolta són recursos de comunió, és a dir, d'identificació amb el contingut de la cita. Aquest efecte es veu reforçat en el cas del cosí de Garzón perquè és una veu que apareix en cinc ocasions, per exemple: (P23) *«Su primo dijo: “Baltasar se equivoca, contra la corrupción lucharía mejor como juez que como político.”* (P26) *Su primo también ha dicho que se iba de la Audiencia porque estaba cansado.»*

Tanmateix, l'ús de les cites és irònic ja que serveix per bastir la defensa i l'elogi del personatge, que, com s'ha anunciat reiteradament, és motiu d'aferrissada polèmica.

rien»), un lluitador vehement («*cree que puede luchar por un cambio que le fascina, por una regeneración de la vida pública*»), però totes es resumeixen en una sola reincidència, l'abundosa presència d'enunciats sobre les qualitats ètiques de Garzón.

Un tercer procediment dóna impuls dialèctic a la credibilitat de l'individu: el dels contrastos. En efecte, la presentació de contrastos atorga dinamisme a una figura que, en un procés de creixement, es debat enmig d'un feix d'oposicions: les temporals, les personals i les polítiques.

Pel que fa a la seqüenciació temporal, hi ha una tensió entre el passat de jutge i el present de diputat («*pasará tiempo antes de que la costumbre convierta al juez Garzón en el diputado Garzón*»), amb la particularitat que el primer ha merescut elogis («*la osadía, la fortaleza y la capacidad de trabajo que le hicieron más famoso que...*») i el segon rep vituperis («*se transformó de la noche a la mañana en un Macbeth, el más ambicioso y más traidor de los personajes literarios*»). El plantejament és asimètric, però, perquè la periodista insereix les crítiques en un pla figurat, mercès a una analogia literària, mentre que els elogis són enunciats sobre un pla real.

També la seva persona suporta una dicotomia, la del caràcter i la del cos. Si pel que fa al caràcter podem imaginar-lo fallible i humà —atribolat per la temptació de vanitat o l'ambició, però mai vençut per aquestes—, el seu cos és tot una altra cosa, misteriosament mineral, com un recinte fortificat, segons es llegeix a la introducció:

«Su cuerpo, sólido como una proa de granito, anuncia lo intransigente que se puede poner el juez si lo que él piensa que se prometió cumplir termina por no cumplirse. Su cuerpo avisa, sigue siendo el mismo, aunque se haya convertido en diputado.»

El sentit del passatge és clar, tot i que considerant una a una les seves parts es desvetllen incoherències, com a la metàfora de drassana «proa de granit», perquè no hi ha res menys mariner que una pedra i menys resistent que el dur granit. A més, l'afany justicier o l'ardor guerrer implícits, que podrien associar-se a la feina d'instructor penal quan era a l'Audiència Nacional, difícilment poden perllongar-se a l'esfera extrajudicial, mentre l'incompliment de les promeses no sigui un delictes.

L'empenta del discurs dissol objeccions d'aquesta mena puix que supera les oposicions precedents per proposar-ne de noves. Així, la dicotomia caràcter-cos aminora l'incertesa del present polític perquè projecta una continuïtat física i moral, però deixa la incògnita dels instruments dels quals es valdrà per portar a terme el notable projecte. Per resoldre aquest

punt s'introdueix al discurs un altre contrast: enfront del polític professional pot aixecar-se el polític moral i independent, menat per la seva consciència i alliberat dels dictats del grup parlamentari:

(P34) *«En el grupo parlamentario pueden pedir su voto para cosas que no le gusten, ¿qué hará?»*

(R34) *«Habrà que esperar que eso se produzca. He dicho que mantendré mi independencia; pero será la mía, no la que quieran indicarme desde fuera. Puede pasar que, siendo coherente conmigo mismo, algunos sectores digan que estoy quebrantando mi independencia.»*

La idea de superar individualment les limitacions del polític usual, no tant partícip d'una tasca com instrument captiu del grup, ens aboca a una qüestió mediàtica, que és la que pot explicar l'abast d'una lloança romàntica de la política. Ens podem preguntar: quin poder tenen els *mass media* per fomentar el personalisme, crear personalitats amb carisma i propalar tòpics neoliberals? Precisament, la definició de la figura del propi Garzón té un vessant mediàtic, a més del personal i professional, i al qual es fa referència força vegades. En són prova els comentaris sobre la seva fama o haver esdevingut l'estendard de l'honradesa. Si públicament és així i per aquesta raó Felipe González li va proposar ser diputat del seu partit, se sent un mite?, un símbol?

(P9) *«Eso [entrar en política] es aceptar haberse convertido en un símbolo de honradez.»*

(R9) *«No soy partidario de los mitos. La honradez se presume en todos.»*

(P11) *«Ser un símbolo, aceptarse como tal, ¿es molesto?»*

(R11) *«Siempre lo ha sido, he criticado esta situación. Por otra parte, entiendo que se produzca porque a las noticias hay que ponerlas un apellido y un rostro. Pero de ese modo la noticia está más en la persona que en los hechos, y a eso soy contrario.»*

(P13) *«Y usted, ¿piensa que ha sido considerado un símbolo del cambio en la carrera judicial más que como una excepción?»*

(R13) *«Sí, lo creo. Pero no es verdad que yo pudiera cambiar un sistema, aunque lo pareciera. [...] Lo que ocurre es que, en la rama del crimen organizado, cualquier actuación se convierte en espectacular. Y mientras que en cualquier juzgado sólo de vez en cuando hay algún asunto que polariza la atención, en la Audiencia Nacional casi todos los casos son importantes y atraen la atención social.»*

Realitat i mediacions dels mitjans industrials de comunicació. Didacticisme, espectacles i efectes hiperbòlics sobre la imatge de personalitats. Des-

prés de tractar sobre això, l'entrevistat no pot resistir-se a acceptar-ne les conseqüències polítiques:

(P14) *«¿Es consciente de que le convirtieron en mito porque servía para lanzarlo contra el Gobierno?»*

(R14) *«Probablemente es verdad. Pero será responsabilidad de quienes lo hicieron.»*

(P15) *«Ahora, ¿lo tiene claro?»*

(R15) *«No me he puesto a analizarlo. Encontré unos asuntos en mi juzgado y realicé un trabajo, mejor o peor. [...] Entonces, si, como consecuencia de un asunto determinado, se inicia la proyección de mi persona, como una especie de mito o de símbolo de honradez e independencia, los que crearon la plataforma son quienes tienen que responder. Luego, han tenido que sufrir la decepción de que se les haya derrumbado su gigante. Pero el gigante nunca creyó serlo.»*

Garzón ha esdevingut un mite, un símbol, un gegant, i aquests atributs seus, tot i no ser existencials o íntims, formen una identitat bastida de trets personals i socials. El conflicte es presenta quan els mateixos mecanismes mediàtics que han fet part d'aquesta identitat la desfan i malmeten la credibilitat adquirida, com llegim en l'intercanvi següent:

(P16) *«El director de El Mundo le escribió una carta para que no aceptara la oferta de González. Él dijo que era la carta de un amigo a otro amigo.»*

(R16) *«No quiero hablar de eso. Pero mis amigos no me abandonan [...]»*

(P17) *«Pero usted conocía cuál iba a ser la reacción, ¿no?»*

(R17) *«Sabía que sería un choque, socialmente hablando. Pero pensé que, pasado el susto, se impondría el respeto a una decisión personal. Cuando han tratado de destruir toda la obra de una persona, desde lo más íntimo a lo profesional, y de destruir su credibilidad, algunos han asumido una grave responsabilidad.»*

(P18) *«¿Ha sufrido por ello?»*

(R18) *«No soy de piedra, me duelen las cosas, pero unas más que otras. La crítica siempre me ha parecido positiva. Lo que me saca de quicio es la intolerancia, que se niegue un derecho. Como dijo Bertolt Brecht: los intolerantes primero aniquilaron el pensamiento; después enlodaron los adjetivos, secuestraron al verbo y, al fin, vinieron a por el sujeto. Creo que refleja lo que se hizo conmigo.»*

La narració de la intensa activitat dels *media* a l'entorn de Garzón i, en certs casos, contra la seva imatge dóna indicis sobre: (a) la dificultat de sepa-

rar el component social del personal en les identitats individuals i d'atribuir lliurement a aquests components les pròpies decisions; (b) la vastedat de les operacions discursives que tenen per objecte la credibilitat, directament lligada a la identitat, fins al punt que el subjecte pot experimentar amb ansietat i, àdhuc, com una amenaça de mort civil les manifestacions oprobioses i alienants; (c) els recursos discursius de què disposa l'individu per definir prestigiosament la seva identitat i incrementar el crèdit social, per exemple concedint una entrevista periodística centrada en els aspectes d'autoritat moral.

4. EL DISCURS FA UNA TASCA IDEOLÒGICA

Des de l'anàlisi crítica del discurs es concep les ideologies com a instruments dinàmics de representació que cohesionen identitats socials. «Les ideologies són instruments específics de representació i construcció socials que reproduïxen relacions desiguals de poder, relacions de domini i explotació» (FAIRCLOUGH i WODAK 1997: 275). La natura dinàmica o de procés és fonamental, puix que permet amalgamar representacions i identitats particulars a l'entorn de representacions del món.

A l'entrevista podem destacar dos aspectes de la producció ideològica, el temàtic i el formal. El temàtic acull assumptes —la persecució del narcotràfic i els poders públics— i el formal afecta les modalitats enunciatives de regulació, en particular les deontiques. Sobre aquest darrer aspecte, convé recordar que amb la proferència d'enunciats els parlants realitzen actes molt diversos i ideològicament transcendents. Això succeeix, per exemple, quan aquests asserveren, suposen o deneguen, puix que fan actes de representació de la realitat. Però, també, quan demanen, ordenen o pregunten, amb què constitueixen actes de parla directius o exhortatius, adreçats a determinar les conductes dels receptors.

Ara bé, si prenem la proposició: «*debemos aspirar a lo imposible*», quina mena d'acte de parla és? Directiu, perquè prescriu una conducta? Representatiu, perquè expressa el compromís de l'emissor amb una veritat? Probablement, tots dos a l'encop, ja que interpretem que l'impossible és abastable i que cal anar en la seva cerca. Segons aquesta observació pragmàtica, els enunciats següents de Baltasar Garzón —les rodones són nostres— responen a una funció combinada de representació i exhortació:

(R23) «[...] *Contra la corrupción* tenemos que luchar *todos*.

(R25) «[...] Hay que dictar *las normas que impiden* <sic> *comportamientos de corrupción*. *La política debe ser limpia*.»

(R30) «Hay que ofrecer un frente común sin fisuras. El enemigo está frente a nosotros, no entre nosotros. Y eso tiene que saberse. [...]»

(R38) «Debemos aspirar a lo imposible. [...]»

(R51) «[...] Nunca hay que mentir, aunque cueste. Y si eso es ser un ingenuo en política, voy a seguir siéndolo.»

Les perífrasis «tenemos que», «hay que» o «debemos» —més infinitiu— identifiquen enunciats deòntics o relatius als deures i imperatius morals. Els deòntics, alhora que exhorten a seguir uns comportaments o adoptar unes actituds, invoquen amb convicció la validesa de les representacions implicades. Participen de la naturalesa axiomàtica, la que arrenca a partir d'una premissa indemostrada però versemblant. Altrament, suporten un raonament entimèmic —o sillogisme incomplet— que no tant sols no es ressenten de la parcialitat proposicional sinó que tenen una força primordial, com n'és prova la posició determinant que guanyen dins el text: al principi (30, 38) o al final de la resposta (23, 25, 51). En conclusió, els enunciats deòntics assumeixen la funció d'obertura o tancament forts, de manera que desenvolupen un doble paper regulador sobre els continguts i el procediment de la discussió, sobre tema i forma.

Pel que fa a la part temàtica de la ideologia, hi destaca l'assumpte de la lluita contra la «criminalitat organitzada», en el qual el polític concentra el seu programa, com explica a l'inici de l'entrevista:

(R2) «[...] Es verdad que la situación del país es difícil en otros ámbitos, la crisis económica, el paro, pero el problema de la criminalidad organizada se va extendiendo larvadamente. Es casi imperceptible hasta que lo tienes encima y ya no hay solución. Geográficamente estamos en una situación inmejorable para que se enraice, para que se acomode. No voy a decir que tengamos los problemas de otros países, pero desde luego, hay signos de poder tenerlos. Insisto en plantear que, por una vez, nos adelantemos a una situación que lamentaremos cuando tengamos que ir poniendo parches. Se quiere ir por esta línea desde ámbitos judiciales y policiales; lo que hace falta es que la legislación la apoye.»

Si bé el polític aprecia problemes econòmics i laborals, escull l'esfera penal per a la seva acció des del poder legislatiu. El fet que el seu camp sigui tan específic com la repressió del narcotràfic no restringeix la importància política per una raó compartida arreu i que evoca el·lípticament: les xarxes del narcotràfic no sols corrompen servidors públics sinó que posen en perill l'Estat de dret. Si mirem cap a aquells «altres països» amb pro-

bles, podem entreveure les convulsions que provoquen les màfies a Itàlia (i l'episodi de l'atemptat contra el jutge Falcone, perseguidor i víctima) o els càrtels a Centreamèrica.

La periodista fa una objecció als instruments tot recordant els pobres resultats del tractament policial del problema, que Garzón accepta per argumentar la necessitat d'una escalada penal. Els enunciats deontics (les rondones són nostres) salven els punts delicats del raonament.

(P3) *«Se calcula que sólo se captura el 10% de la droga que entra en este país; si es verdad, tenemos droga hasta en los ojos.»*

(R3) *«Es verdad. La proporción es un 10% o un 15%. Hay que abandonar la cultura del alijo que tiene la sociedad. Es muy bonito decir que se ha cogido el mayor alijo de cocaína de Europa, es una noticia que genera confianza; pero lo que hay que hacer es dismantelar las organizaciones.»*

(P4) *«Ningún país acaba con las organizaciones. Falcone decía que a lo sumo podemos aspirar a tener un cierto control.»*

(R4) *«Pero hay que intentarlo, y el único modo de lograrlo es con una coordinación firme y decidida. Y debemos saber que no vamos a acabar con el problema de la droga, ni con el narcotráfico; pero que al menos lo encauzaremos hacia unos límites que no nos desborden. Así tendremos controlado el monstruo dentro de una jaula más o menos amplia. Otra posibilidad, además de utópica, no se ajusta a la realidad.»*

Hi ha una contradicció entre la —ja comentada— apologia d'una política que cerqui l'impossible i la present crida al principi de realitat en la lluita contra la droga, amb una frase redundant: *«Otra posibilidad, además de utópica, no se ajusta a la realidad.»* La paradoxa és que el diputat, mentre reivindica un ambigu idealisme-voluntarisme, el desestima de pla en un problema concret i, el més important de tot, la proposta central del seu programa polític. Quan obvia aclarir que l'altra possibilitat consisteix en la legalització de la venda d'estupefaents està deixant de banda un debat ideològic sobre la indeterminació del concepte «droga» i dels criteris prohibicionistes, al temps que ell s'atorga un mandat indeterminat en els terminis i els objectius específics. *«Hay que intentarlo y el único medio es con una coordinación firme y decidida»*, declara com si es tractés d'una opció nova, llevat potser de l'organisme executiu de coordinació, al comandament del qual implícitament es postula.

Tanmateix, l'objecció principal al raonament no rau en aquests o altres termes —i.e., límits tolerables, control, gàbia— que dipositen inadvertidament continguts ideològics. Ni tampoc importa tant descobrir que els au-

guris d'un temps en què «tindrem el monstre controlat», tenen la naturalesa expressiva d'una promesa política, el compliment de la qual és de difícil o impossible verificació. Perquè el que s'escamoteja a la conversa és una disputa que assenyali les opcions en la seva arrel, en comptes de deixar en l'obscuritat la tesi oponent, aquella que està d'acord amb les conseqüències (la democràcia, en perill), però avalua diferentment les causes del mal polític (el prohibicionisme) i l'historial dels mètodes (el fracàs de la via policial).

Els comentaris crítics que suggereix l'anàlisi del discurs, com els precedents sobre argumentacions implícites, pretenen no ja abastar la disputa sinó desvetllar processos i instruments de legitimització ideològica. Si continuen en aquesta indagació, podríem examinar per què un programa de regeneració pública com el de Garzón justifica deixar de banda els afers de corrupció política¹³ o, també, demanar sobre com incideix l'organisme de coordinació penal en les funcions dels poders públics i la naturalesa de l'Estat.

5. EL DISCURS ÉS HISTÒRIC

Encara una raó del dinamisme ideològic del discurs és la seva dimensió històrica, que pot entendre's en els termes específics del context o els més amples de la tradició o la intertextualitat. Tot plegat ens remet a la mediació històrica com a font d'influència o de ruptures. Les referències i citacions —veus d'escolta— indiquen clarament aquest vessant relatiu de tot discurs respecte de molts altres discursos, però també termes i locucions que demanen fer memòria per copsar el seu sentit. Així, l'eslògan de campanya «*el cambio del cambio*» remet a un antic lema propagandístic ara re-

13. El programa aporta iniciatives penals aplicables al narcotràfic, però no a causes de corrupció per finançament il·legal de partits —Filesa, Calvià— o terrorisme d'Estat —GAL— perquè són resolubles dins les pràctiques ordinàries del poder judicial:

(P23) «*Su primo dijo: "Baltasar se equivoca, contra la corrupción lucharía mejor como juez que como político."*»

(R23) «*En los asuntos que he tratado, ninguno se refería a temas de corrupción. Quizá se me haga acreedor de eso por mi independencia, y por la creación del mito. Contra la corrupción hemos de luchar todos.*»

(P24) «*Los jueces italianos debatieron sobre qué sería mejor: si llevar los procesos hasta el final, arriesgando el propio sistema, o apoyar una ley de perdón. ¿Cuál es su opinión?*»

(R24) «*El sistema democrático tiene capacidad para autorregenerarse y limpiarse las heridas. Si se descomponen los partidos políticos, peligra el sistema; pero si ese comportamiento irregular atañe a personas que viven dentro de los partidos, el sistema democrático, a través del poder judicial, sólo tiene que aplicar los mecanismos legales.*»

visat,¹⁴ els noms de sumaris de l'Audiència (Nécora, Gal, Filesa) palesen trets de l'organització judicial o la comparació entre jutge i parlamentari divulgats a través de teories polítiques.

La periodista presenta la dualitat professional del personatge com un fet enriquidor, per l'excepcional experiència d'aquest sobre l'estructura de l'Estat. I l'interroga perquè Garzón reflecteixi la seva expertesa.

(P5) *«Ha cambiado de profesión: de juez a político. ¿Debe cambiar su mentalidad?»*

(R5) *«Sí, pero me cuesta trabajo. Un juez está acostumbrado a lo concreto, su campo de visión es más particular que el de un político. El juez se mueve dentro de los límites estrictos de la legalidad, mientras que el político se mueve en el ámbito de la opinión, actúa de cara al ciudadano. El juez se debe al cumplimiento de la norma, de los casos concretos que le llegan; un político se debe a sus votantes. Luego hay aspectos comunes, como que se trabaja dentro del respeto a la democracia.»*

(P6) *«Unos aplican la ley, otros la crean. ¿Qué le resulta más complicado?»*

(R6) *«Legislar; una norma se aplica a una generalidad de personas, a todo un país, y tu parte de responsabilidad no puede diluirse por el hecho de que sea el Parlamento quien la apruebe. Eres corresponsable, puesto que has votado. En cambio, el juez analiza el caso concreto y, aunque tiene que hacerlo de acuerdo con la situación social, se encuentra inmerso dentro de los límites de la legalidad. La responsabilidad del político es mayor, mucho más amplia.»*

Les respostes recorren al constitucionalisme i a l'esquema de Montesquieu sobre la tripartició dels poders públics. Aquí es contraposa el poder jurisdiccional amb el tàndem polític de parlamentari i membre del govern: el camp del primer és concret i predeterminat, mentre que l'altre comporta una tasca oberta; el jutge està limitat per l'obligació d'aplicar la legalitat als casos que se li presenten, a diferència del parlamentari, que no té límits

14. Quan està fent una intervenció constatativa o descriptiva d'uns fets, el diputat insereix l'eslògan, expressiu i de promesa, de manera que, si la incongruent combinació passa desapercebuda, produeix un joc erístic molt eficaç: «[...] la gente estaba convencida de que el cambio era posible y yo sabía que de alguna manera encarnaba a esa persona que podía traer algo nuevo a la política» (r35). L'oxímoron o joc de paraules de l'eslògan no deixa perplex el receptor que ha estat exposat a la propaganda, i aquesta familiaritat mediàtica —desllorigadora d'absurditats o petulàncies publicitàries— converteix la frase en una veritat sobre la qual cavalquen les altres.

definites, i les seves iniciatives han de respondre a l'esperit i aspiracions dels representats. A la conclusió, la naturalesa primària i original del legislador decanta la comparació vers aquest. Tanmateix, més endavant parla admirativament de la independència personal i la prudència discursiva del jutge, que contrasten amb la submissió grupal o la fallàcia a què equivalen les promeses gratuïtes d'alguns polítics.¹⁵ «Ser jutge et fa emmudir» (r41), assevera hiperbòlicament per mor del didactisme. I, a la pregunta sobre si un jutge és més amo de si mateix, respon:

(R33) *«Sí, dominas la situación y el asunto. En la política eres dominado, estás dentro de un marasmo que no abarcas en su totalidad. Pero en ambas actividades debes trabajar con respeto hacia la propia coherencia y la forma de pensar.»*

(R34) *«En el grupo parlamentario pueden pedir su voto para cosas que no le gusten, ¿qué hará?»*

(R34) *«Habrà que esperar que eso se produzca. He dicho que mantendré mi independencia; pero será la mía, no la que quieran indicarme desde fuera.»*

Per tant, els límits de la jurisdicció no constreixen el jutge sinó que li proporcionen una preuada independència i un orde que foragita el marasme, la dissipació consumptiva de la política. L'elogi de la discreció judicial, tant en les seves paraules com en els fets, traspuja les reserves professionals del jurista sobre la competència dels polítics. Nogensmenys, tothom no comparteix el panegíric, com li recordava la periodista amb una crítica *ad hominem*:

(P30) *«Últimamente han dicho que su sumario de Sito Miñanco era demasiado largo y por tanto farragoso.»*

(R30) *«Hay que ofrecer un frente común, sin fisuras. El enemigo está frente a nosotros, no entre nosotros. Y eso tiene que saberse. Trabajar contra la delincuencia organizada exige dedicación, y no me importa que sean siete u ocho mil folios; son los que tienen que ser. Y las organizaciones son las que son. Ni me las invento, ni las puedo partir. Lo que hay que hacer es sistematizar el trabajo, aumentar, por ejemplo, el número de magistrados que enjuician. Creo que las causas que he instruido tienen sus justos límites y cuando se ha podido desgajar alguna, como ésta en concreto, se ha desgajado de otro sumario más amplio. Porque la causa del apodado Sito Miñanco está desgajada de la llamada Operación Nécora, y sólo tenía 12 procesados.»*

15. Vegeu la resposta 36, reproduïda a l'epígraf 3 «El discurs constitueix la societat».

L'explicació de Garzón entra en dos punts, el sumari i l'Audiència, és a dir, acció processal i marc jurisdiccional. Sobre el primer, considera que ell mateix ha respectat els límits apropiats, malgrat haver reconegut poc abans una incertesa genèrica: «*En temas complejos, de criminalidad organizada, el límite de la investigación siempre está por llegar, nunca sabemos dónde está ese límite*» (r15). I sobre el segon o marc, fa una concessió menor en reconèixer una mancança de funcionaris, la qual cosa li serveix per deixar intacta l'estructura de l'Audiència i destaca una doble transcendència jurídica i espectacular: «*En la Audiencia Nacional casi todos los casos son importantes y atraen la atención social*» (r13). No li sembla, però, desitjable la repercussió mediàtica dels seus casos, que relaciona negativament amb la qualitat de la justícia: «*Yo digo que cuando los temas de la justicia no sean de primera página, será que la justicia funciona mejor*» (id.).

En aquest passatge, els interlocutors no solament parlen de les qüestions indicades, sinó que també i per sobre de tot tracten de les relacions socials entre els individus. De quins agents socials hi ha i quins rols desenvolupen. Uns exerceixen els poders públics, però mentre els jutges pateixen les interferències dels mitjans de comunicació, els polítics se'n beneficien o, si més no, els necessiten materialment per constituir-se en representants dels dipositaris de la sobirania popular, els ciutadans. Així, des del pensament de Garzón, polítics i audiència formen un conjunt inseparable i en certs casos, com el de les promeses arriscades o demagògiques, blasmable. L'audiència la fa el públic, a qui pertoca un paper limitat en les representacions públiques; en campanya, pot assistir als mítings i demostrar col·lectivament atenció, aprovació o rebuig. «*Me impresionó ver a tanta gente allí, esperando, mientras yo, de pie, casi paralizado por la responsabilidad, siempre necesitaba variar el discurso que había preparado*» (r35).

El vessant polític de l'exjutge ens presenta un orador impressionable i inquiet, que sent la necessitat de fer variacions del guió pensat per persuadir i provocar l'adhesió. La situació és ben diferent als tribunals, on el jutge indaga i escolta reservadament els justiciables i els testimonis, a qui correspon la part principal de l'acció discursiva. És cert que també accedeix el públic a la sala quan es declara l'audiència pública, però no passa de ser un element simbòlic; en efecte, el principi garantista de la publicitat de les causes, aplicat amb limitacions severes, acull traços de l'escenografia de plaça pública alhora que en foragita l'àmbit participatiu i priva el públic d'influir sobre la cosa jutjada. En el cas del polític, s'escau el discurs que els rêtors anomenaven epidíctic, que comporta la censura dels adversaris i l'elogi dels companys de partit, del programa comú i de l'audiència, amb sentit de l'espectacle i la festa o de la institució que recrea un ritual

ben après. En l'altre, es tracta del discurs forense, regulat pel dret procesal i les convencions persuasives de la tradició judicial. I si en aquell és legítim transmetre «confiança i il·lusió» (r37) perquè és inherent a la seva funció cívica, en aquest és preceptiu «dir les paraules justes i exactes» (r36) ja que mitjançant providències, resolucions o sentències es declara i constitueix un nou estat de coses.¹⁶

No tot han de ser oposicions, però, puix que l'eminent repercussió de la vida pública sobre la comunitat requereix dels seus agents —jutges, parlamentaris i de l'executiu— una qualificació i un esperit esplèndids, com modestament predica de si mateix el diputat:

(P40) «¿Nunca le cansa tanta exigencia?»

(R40) «Para mí [la autoexigencia] es una virtud, no quiero facilidades. Creo que una persona dedicada a la vida pública, de cuya dedicación dependen cosas tan importantes como la libertad, la hacienda, el patrimonio, debe ser intransigente. Cuando tengo una idea fija, la mantengo y casi nunca me relajo. Hay mucha tensión en mi trabajo.»

Qui vulgui negar a Garzón el reconeixement d'home competent i de tremp haurà d'aportar informació convincent i innovadora. Sigui, doncs, com exclama l'interessat!

6. LA RELACIÓ ENTRE TEXT I SOCIETAT ÉS MEDIATA

El que ja no resulta tan simple és explicar de quina manera hauria arribat el públic a saber dels mèrits de Baltasar Garzón i a concedir-li com a electors la seva confiança, si no pertanyés a la plantilla de l'Audiència Nacional i si aquest tribunal no despertés un interès pertorbador dels *media*.

16. El promptuari de retòrica de Garzón no especifica les característiques d'un tercer gènere de discurs públic, el deliberatiu o parlamentari, probablement per l'influx de l'experiència professional com a jutge i de la més immediata i intensa de candidat a les eleccions. La tripartició de la retòrica clàssica en discursos epidíctic, judicial i deliberatiu es deu a cinc diferències: auditori, temps, qüestió tractada, arguments emprats i finalitat del discurs. Segons aquesta pauta, l'allocució epidíctica s'adreça al públic (auditori) per discórrer sobre el que és (temps actual) formós o lleig (qüestió) mitjançant exemples i amplificacions temàtiques (arguments) per lloar o vituperar el seu motiu (finalitat). L'allegat judicial vol convèncer els jutges sobre la justícia o injustícia d'una cosa passada, amb entimemes o argumentacions versemblants, per acusar o defensar el justiciable. Finalment, el parlament deliberatiu té per audiència l'assemblea i tracta a través d'exemples del que serà útil o perjudicial, per tal d'aconsellar o desaconsellar alguna cosa, llei o acció (LABORDA 1993: 49-68).

Hi ha jurisdiccions de més gran influx a la vida pública que l'Audiència Nacional, com el Tribunal Suprem o el Constitucional, però són depassades pel precedent en casos noticiables. L'interès públic —el que afecta els ciutadans i la seva comunitat— queda superat per l'interès del públic —el que distreu els espectadors— sobre terrorisme, delictes monetaris, narcotràfic i altres sumaris que per mena i territorialitat supraprovincial pertoquen a la jurisdicció de l'Audiència Nacional.

De la perversió de certs miratges mediàtics n'és conscient l'exjutge, quan denosta el culte a la personalitat i els mites:

(R11) «[...] Pero de este modo la noticia está más en la persona que en los hechos, y a eso soy contrario. Porque un sistema, en este caso el judicial, que base toda su posible efectividad en la existencia de dos o tres personas que hagan bien las cosas, es un sistema que trata de ocultar sus deficiencias. Sí, porque el ciudadano se queda en el umbral, diciendo: si este hombre lo hace fenomenal, será que todo el conjunto funciona muy bien.»

(P12) «Pero la gente personaliza en todo; el PSOE también ha ganado las elecciones porque ha personalizado en Felipe González.»

(R12) «Eso es el ámbito de la política. Simbolizar no es bueno, distorsiona la realidad, permite que la gente olvide la realidad.»

Com indica l'entrevistat, aquesta és precisament la qüestió: ¿com es pot conèixer la realitat, sense que la deformi la producció discursiva d'agents socials i instruments industrials de comunicació? Existeix una cosa independentment de l'altra? De la mateixa reflexió de Garzón es conclou en dues consideracions. Primera, hi ha una relació, si més no *de factum*, entre discurs i realitat social, i aquesta relació és mediata, indirecta i complexa. Segona, la influència dels mitjans de comunicació sobre la representació de la societat pot ser negativa i narcotitzant: «*distorsiona la realidad, permite que la gente olvide la realidad*» (r12).

Mites i símbols, campanyes i celebritats, agendes temàtiques dels *media* i creació d'opinió són alguns dels procediments de mediació sobre l'imaginari col·lectiu, de legitimitació i prestigi ideològics. L'ordit de gèneres, estils i recursos expressius dóna un gran joc de variacions. L'entrevista de Soledad Alameda a Baltasar Garzón n'és un exemple, que desmenteix la idea ingènua que la realitat pot ser transmesa d'una manera natural i transparent. La comunicació entre la periodista i la celebritat política presenta els trets d'una conversa, amb l'intercanvi de diàlegs francs i reveladors, congruentment assaonats de col·loquialismes com aquests: «*no soy, como se ha tratado de dar a entender, un tipo con la espada flamígera en la mano*» (r47);

«siempre que no trates de liquidar un problema por el artículo 33, la tolerancia y la comprensión de los españoles es inmensa» (r52). Les preguntes sobre la vida quotidiana i el tuteig de les respostes atansen els interlocutors i donen un aire íntim a l'encontre:

(P49) «Cada mañana, cuando se mira al espejo, ¿tiene que gustarse?»

(R49) «No necesariamente.»

(P50) «No me refiero al aspecto físico.»

(R50) «¡Ah! Vaya, es terrible; pero, como te dije, siempre desconfío. Lo siento. Procuero aguantar mi mirada.»

El més remarcable és que aquest esperit de sinceritat i d'expressió existencial del personatge, perceptible a tota l'entrevista, no pateix interferències discursives com les del gènere de declaracions polítiques. Aquí parla la persona, en un diàleg amatent, sincer i fluent, i no pas el polític que fa servir qualsevol tipus de pregunta per proclamar tediosament doctrina. Totes dues són, però, modalitats discursives que, desenvolupades en el context escaient, poden atènyer la mateixa eficàcia; i mostren facetes de la relació mediata entre text i societat.

7. L'ANÀLISI DEL DISCURS ÉS INTERPRETATIVA I EXPLICATIVA

La interpretació d'un discurs és un procés obert i canviant en cerca de sentit, segons el cabal informatiu del receptor i dels objectius que el menen. El fet és que la comprensió no pot ser estàtica ni definitiva perquè deriva de les accions d'un interpretant així com del coneixement pragmàtic i del context que té present. S'ha de convenir que quan afirmem el relativisme i el dinamisme de tota interpretació —com la que poguem extreure de l'entrevista al diputat Garzón— no pensem tant en la fallibilitat o refutabilitat de la comprensió com en el *silenci de l'escriptura*, expressió brillantíssima del filòsof Emilio Lledó que defineix l'estat insuficient o latent de qualsevol discurs si no té un destinatari que li confereixi veu i sentit.¹⁷

La presentació del nou diputat, a través del format d'entrevista de

17. Des d'una posició hermenèutica, E. LLEDÓ (*El silencio de la escritura*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1991) desestima el tòpic de l'objectivitat i l'autonomia dels discursos, per la raó que aquests tenen significat, però no sentit, que s'assoleix amb la mediació del receptor: «*La presunta objetividad del escrito fracasa por esta elemental estructura de la soledad de un lenguaje que, para serlo, requiere convertir en buena parte al receptor en emisor*» (pàg. 52).

premsa, davant els lectors compta com: a) La legitimació de la seva identitat, tant psicològicament como professionalment, per dissipar l'aspra polèmica entorn de la seva persona i la recent activitat en política partidista. b) L'allegat del programa polític personal i personalista, decantat vers la legislació penal i l'ordre públic contra el narcotràfic. c) L'elogi del sistema de poders públics, en particular el judicial, i la importància dels agents socials en un model democràtic. Tanmateix, aquestes tres funcions de justificació personal i ideològica són un recurs convincent, però superficial —un cop guanyades les eleccions—, per comparèixer mediàticament en el nou paper, dispostat per ocupar un càrrec executiu.

L'enunciat de les funcions no identifica peces separades —cosa incompatible amb el format de l'entrevista i el propòsit confessional que l'anima— sinó instàncies del discurs, de manera que cadascuna recorda les característiques d'un gènere públic, d'acord amb la retòrica clàssica. La legitimació presenta el perfil del discurs judicial, per la defensa moral dels mòbils que l'han fet entrar en política i, implícitament, la denostació dels detractors (r16-18, r28-29). L'allegat segueix un esquema clarament deliberatiu, ja que exposa una situació d'emergència per causa de les màfies («*pronto es demasiado tarde*», r2) i proposa accions urgents. En tercer lloc, en línia amb el gènere epidíctic, l'elogi dels poders públics jutja amb confiança un present suficient i vigorós. Val a dir que sobretot hem pres les referències temporals com a guia per assignar gènere a les tres grans accions discursives de l'entrevistat: judicial és al passat, com deliberatiu al futur, i epidíctic al present; però, segons la perspectiva, també és raonable apreciar característiques intercanviables.

Les mediacions fan del discurs de Garzón un material complex: funcions de legitimació, alegació i elogi; trets dels gèneres judicial, deliberatiu i epidíctic; format d'entrevista reveladora. A tot això cal afegir un element més de riquesa, les contradiccions, és a dir, els efectes paradoxals d'argumentacions subjacents o implícites. Sobre això, podem assenyalar el comportament contradictori de les identifications collectives —nosaltres— i les expulsions i alienacions successives d'aquest espai cooperatiu que introdueix el terme *yo*.

El polític, el personatge amb carisma, té la capacitat d'aglutinar en una sola comunitat ideològica les identitats individuals de l'auditori. Per això estableix un «nosaltres», que significarà diferents coses: els ciutadans, els votants d'un partit, els polítics, els companys de partit, els jutges... Tanmateix, en ocasions un nosaltres unanimitista, «tots», pot tenir un efecte dissolvent de la identitat, com quan afirma que «contra la corrupció hem de lluitar tots» (r23), de manera que la responsabilitat de perseguir comportaments il·licits

de l'Administració és general, però descoordinada i voluntarista, llevat que l'esperit cívic inspire amb encert els ciutadans. Per contra, la lluita contra el narcotràfic, a més de precisar accions parlamentàries, demanda «un front comú» contra «l'enemic», que per fortuna és «davant nostre, no entre nosaltres» (r30). De resultes de les identificacions dispars que opera «nosaltres», hi ha una mateixa conseqüència, l'elusió del debat sobre la qualificació que fa Garzón de la corrupció i de la droga com a problemes ordinari i peremptori, respectivament. Poc importa que per atallar la prevaricació o la suposada «guerra bruta» —eufemisme de «terrorisme d'Estat»—, difícilment demostrables i punibles judicialment, es recomani el decepcionant remei d'esmicolar la tasca entre tots. Poc importa que per deturar els estralls socials del narcotràfic es digui que aquest és un combat de política judicial, tot i que hi ha una «altra possibilitat», probablement «utòpica» per política; tot i que el dret processal i la jurisdicció específica de l'Audiència Nacional palesen unes mancances que sap si estructurals. Per curiositat hom pot demanar-se en quin lloc situem els drogoaddictes de substàncies prohibides, amb l'enemic o amb nosaltres?; o bé no són ni una cosa ni altra?

Més amunt hem mencionat una altra contradicció entre el continuisme en política de droga i un utopisme renovador predicat en general. Es fonamenta aquest darrer principi en una idea ètica del polític, caracteritzat per la responsabilitat moral, preparació tècnica, fortalesa psicològica i voluntat de treball. Són valors que Garzón brinda a la comunitat política amb un sentit cooperatiu: «*He aceptado dar mi colaboración, no pretendo dar clases a nadie*» (r10). Tanmateix, algunes il·luminacions elitistes desmenteixen la idea de l'equip corresponsable: independent a les llistes del partit (r8), independent al Parlament (r34), encarnació de la «persona que porta quelcom de nou a la política» (r35) i «revulsiu» de la renovació (r48), alhora que insisteix en la necessitat de col·laborar, perquè òbviament ell no és tot-poderós:

(R47) «*El sistema se regenera desde dentro, pero una persona sola no puede hacer mucho. Sólo aportar unas ideas, constituir el revulsivo en un momento determinado para que algo comience a crecer y trabajar con otros muchos. Porque si este cambio no cuenta con la decisión de muchas personas no se generará nada. Yo sólo puedo colaborar; no soy, como se ha tratado de dar a entender, un tipo con la espada flamígera en la mano.*»

No calen altres comentaris per glossar l'experiència que Garzón té de la feina a la vida pública, en especial com a funcionari judicial («*trabajas en el centro del huracán*» r28, «*hay mucha tensión en mi trabajo*» r40), perquè —i apareix un nosaltres força restringit— de les decisions de les persones

dedicades a la vida pública «*dependen cosas tan importantes como la libertad, la hacienda y el patrimonio*» (r40). O, el que és el mateix, l'administració de coses tan preuades com l'ordre democràtic, els béns materials de la comunitat i dels particulars necessita l'autoritat o el domini de quadres alts i selectes. Paradoxalment, la separació entre societat i política, per la superació de la qual advocava el diputat (r8), queda altra volta afermada per principis burocràtics.

8. EL DISCURS ÉS UNA FORMA D'ACCIÓ SOCIAL

Hom no pot evitar especular sobre la intenció de la periodista en titular l'entrevista «*Garzón: el último boy-scout*», ja que tant pot contenir un elogi de la benevolència del diputat com un ironia sobre la innocència del neòfit. És innocent qui no coneix el mal o és fàcil d'enganyar. El pitjor que es pot dir d'un minyó escolta que entra en joc amb adults és que no coneix aquest món; ingenuïtat, individualisme, voluntarisme o anacronisme són termes que a vegades s'associen al model escolta. Garzón és tot això? Segons Soledad Alameda, pot ser un ingenu quan desconeix que la disciplina de partits al Parlament assegura votacions unànimes —la dissidència, al grup mixt—, estratègies en bloc i lemes de grup. Pot ser un voluntarista quan aspira a mantenir les organitzacions del narcotràfic en els límits tolerables. Pot ser un polític fora de lloc i del seu temps quan confia en la qualificació professional i el prestigi mediàtic per fer una política personal.

Nogensmeny, la llegenda «*Garzón: el último boy scout*» proposa una metàfora equívoca i gratuïta. Si, com postula l'anàlisi crítica, el discurs és una forma d'acció social, una forma d'intervenció en els dominis ideològics, el diputat Garzón no es comporta com un simple *boy scout*, ans realitza a consciència una acció social. La seva és una acció de lluita política en defensa del projecte personal i, subsidiàriament, del cap del grup socialista Felipe González. Per aquesta motivació, exhibeix un model «regeneracionista», en el qual destaca un pla reformista en matèria antidrogues i un prolífic marc general d'apel·lacions a la probitat individual. Dins aquest marc ètic llegim lloances a la voluntat d'autoafirmació, l'esperit de superació, l'aspiració a l'excel·lència, l'amor al treball, la resistència davant les dificultats, virtuts totes elles prou reconegudes a les cultures hel·lènica i cristiana i incorporades plenament a la tradició neoliberal. El més curiós de tot és que, si busquem altres idees sobre els afers públics que no siguin l'exaltació de l'individualisme, no podem registrar cap més referència política, a excepció del panegíric sobre els poders de l'Estat i dels seus actors. Es pot

pensar que aquestes limitacions depenen del model d'entrevista, però també és raonable afegir que les omissions o els silencis —respecte d'un programa o de les idees dels adversaris— resulten tan expressives com les presències. Així, doncs, l'exposició de Baltasar Garzón resulta tan inconcreta o fragmentària que no sembla creïble que hagi negligit fins aquest extrem la difusió del seu pensament, per la qual cosa la descripció del seu oferiment remet a un projecte tecnòcrata, selecte i conservador, embolcallat de populisme amb les proclames que contra la corrupció, honradesa; contra la incúria políticastra, capacitació i voluntat de servei; i contra o per sobre de les lluites ideològiques, la modernitat liberal.

9. TEORIA CRÍTICA DEL LLENGUATGE

Un cop examinades les parts dels discurs i inventariats els aspectes rellevants, l'anàlisi recomença amb un coneixement del detall assolit per tal d'establir un raonament de conjunt. Ens movem en un cercle interpretatiu: la investigació de les parts porta a la interpretació del conjunt i la del conjunt, a les parts. En veritat, el cercle —també, cercle hermenèutic— aspira a relacionar els discursos i els judicis que aquests provoquen en el lector, tot afirmant la historicitat i contextualitat de la producció ideològica. Per observar aquesta tendència podríem avançar per dos camins, el de les noves manifestacions de Baltasar Garzón i, també, el de les informacions i opinions de premsa sobre els assumptes tractats suara. En efecte, la recopilació i lectura de les dues menes de material, òbviamment relacionades, ens permetran insistir en el principi del discurs com a acció, és a dir, en la fluència de la realitat i en la seva causa com a dialèctica de discursos. Les coses canvien perquè els parlants refan la realitat sense solució de continuïtat, perquè es reafirmen o modifiquen antigues conviccions i configuren els dominis socials.

Pot ser el cas del jutge Garzón; no debades, poc abans de dimitir del càrrec executiu i deixar el Parlament, proclama ésser més d'esquerres que el PSOE (*El País*, 12.03.94, pàg. 18). Més tard, en un esforç per ser específic, critica el reaccionarisme de la Llei d'asil o la dubtosa constitucionalitat de la Llei antiterrorista coneguda com Corcuera o del «cop de peu a la porta», i denuncia la nul·la intenció del president González d'investigar la corrupció política.¹⁸ Parla del poder polític, de corrupteles de la indústria anti-

18. Són opinions expressades a M. VÁZQUEZ MONTALBÁN (*Un polaco en la corte del Rey Juan Carlos*, Madrid, 1996), com el fragment següent (pàg. 297): Garzón— «...¿Tú crees que

terrorista i els fons reservats, de la seva dissidència parlamentària i de qüestions de sumaris de l'Audiència.

No és autònom el parlant com no són originals els tòpics de què tracta. No ho és Garzón, ni fóra concebible, quan suggereix conseqüències de la responsabilitat del poder executiu, avala l'autonomia i l'eficiència del judicial, proposa el perfeccionament de la via judicial en política antidrogues. Tot plegat remet a una munió de referències i proferències, com les que, per exemple, pot registrar el lector de premsa durant les setmanes en què redactem l'article, la qual activitat el fa conscient de les estratègies de legitimitació discursiva, alhora que anota els principals afers de la contesa ideològica: els conflictes del ministeri fiscal i la crisi de l'Audiència,¹⁹ la col·lisió de competències i lleialtats dels poders judicial i executiu,²⁰ les fallàcies de la política antidroga²¹ o la representació de la identitat social de l'individu.²²

González y los que le rodean son de izquierdas? Ésos no son de izquierdas desde Suresnes. Es un grupo de gente coaligada para llegar al poder y conservarlo todo el tiempo posible. Lo suyo es el poder. Hay caso GAL hasta el año 2015, a juzgar por el ritmo de las instrucciones de más de veinte sumarios posibles. Durante ese periodo van a salir más cosas. Damborenea ha abierto la caja de Pandora.»

19. La complexitat de l'òrgan de l'Audiència, creat el 1977 i ampliat el 1979, però influenciat pel model del franquista Tribunal d'Ordre Públic, ha tingut una gran repercussió a la premsa, sigui per la gran concentració de poder judicial, pels sumaris (Filesa, Sogecable, «Lasa i Zabala», «Marey») o per la identitat dels jutges instructors (Moreiras, Gómez de Liaño, García Castellón o Garzón) i de fiscals (Márquez de Prado, Gordillo, Rubira, Fungairiño). El prestigi, la polèmica o l'arbitrarietat són factors que han portat a l'actualitat una tasca que, en principi, pretén actuar en la serenor i al marge de l'actualitat periodística. Els editorials «El caso Liaño» i «Juez desautorizado» (*El País*, 17 i 22 de maig de 1997), referits al jutge J. Gómez de Liaño, aporten indicis del conflicte.

20. No és possible definir per ara la gravetat dels problemes actuals —anys de la «crispació»—, però sí que és raonable reconèixer la gran intensitat de la lluita partidista i la repercussió que pot tenir sobre límits constitucionals i moralitat política. Assenyalem tres branques d'una situació agònica que recorda més un recurs per conquerir o mantenir el poder que no pas per servir l'Estat de Dret: a) Casos de suposada conculcació de la llei per l'executiu socialista, en els 27 assassinats dels GAL, o els de finançament il·legal de partits. b) Ingerències de l'executiu del Partido Popular en la justícia («La junta de Fiscales de Sala acusa al Gobierno de una quiebra grave del modelo constitucional», *El País*, 4.06.97) o lamentables incúries («Belloch [exministre socialista de Justícia] dice que Justicia se desmorona ante la mirada de Mariscal [actual ministra popular de Justícia]», *El País*, 25.04.97). c) Manca de cooperació entre els poders («El fiscal anticorrupción [C. Jiménez Villarejo] lamenta la falta de cooperación de la Administración», *El País*, 15.05.97. «El Gobierno oculta si hay bancos que tapan operaciones para blanquear dinero de la droga», *El Periódico*, 7.05.97).

21. Notícies paradoxals sobre la persecució policial antidroga apareixen als diaris amb una freqüència notable, alhora que el debat sobre la política implicada és insignificant. El judici de la Ucifa —unitat antidroga de la Guàrdia Civil— a l'Audiència Nacional investiga sobre el pagament a confidents amb droga i la importació de narcòtics (*La Vanguardia*, 1.05.97,

Cal tenir en consideració el context, les coses que es diuen sobre els afers i els agents en controvèrsia, una tasca no gens simple ni ràpida, amb l'objectiu de descriure les dades que poden extreure's del món periodístic (context) i de l'actualitat (situació), per arribar així al terreny d'una teoria crítica del llenguatge. Amb els instruments de la semiòtica social, la pragmàtica i la retòrica de l'argumentació, aquesta teoria crítica informa sobre relacions lingüístiques de domini i intervenció ideològica, tal com hem intentat aplicar a l'entrevista política de Garzón, de la qual evoquem, per concloure, algunes de les observacions que hem esbossat.

1. Problemes socials: El projecte ideològic expressat per Garzón, deixant de banda el blasme de levitat, conjuga progressisme moral (sobirania de la consciència individual i participació ciutadana), política conservadora (acció judicial i policial) i un estil proper (expressions col·loquials i hiperbòliques, a més de referències personals i quotidianes), de manera que aplica una fórmula no per usual i ambigua, menys efectiva.

2. Relacions de poder: La condició de celebritat és un fet en què es concentren les relacions de poder, que atorguen accessibilitat social al

---

pàg. 10). El cap o «tsar» mexicà antidroga, general Gutiérrez Rebollo, ha estat detingut i acusat d'haver acumulat setanta mil milions de pesetes en sis anys (*El País*, 8.04.97, pàg. 5). El Pla sobre drogues, creat per Garzón, ha hagut de retornar 196 milions al Tresor perquè no els havia gastat a temps (*El País*, 1.05.97, pàg. 24). Andalusia tractarà amb heroïna toxicòmans terminals, ja que un informe jurídic afirma (com durant la llei seca als USA) que és legal l'ús de droga amb supervisió mèdica (*El País*, 8 i 17 de maig). Un seguit d'incompetències policials i judicials fa que el Tribunal Suprem cassi per defecte de forma una sentència de l'Audiència Nacional contra la «narcobanda dels nigerians» (*El País*, 24.05.97, pàg. 23). Els «narcos» fan servir la immigració il·legal per introduir droga a Espanya (*El País*, 25.04.97, pàg. 24).

22. La presència del jutge Garzón als *media* no ha minvat gaire. Es parla dels seus sumaris i es discuteix sobre la intenció de les seves accions instructores, per exemple la petició dels papers secrets del Cesid amb relació als GAL i Felipe González (*El País*, 22.04.97 i 15.05.97): «Garzón logra que Perote ratifique su intento de implicar a González en el caso GAL» (*La Vanguardia*, 1.05.97, pàg. 10). Un altre sumari seu, amb ressò internacional, és el que ha obert contra militars de la dictadura argentina (1976-83) per genocidi de ciutadans espanyols. La importància jurídica del sumari, que a Argentina es vol cosa jutjada i de sobirania nacional, ha provocat iniciatives polítiques —converses entre els presidents Aznar i Menem— i reaccions oficials de l'executiu argentí: «Garzón es el jefe de prensa de la izquierda argentina» (*El País*, 25.05.97, pàg. 11). Una incriminació contra la seva persona és la que fan els implicats en el cas GAL: «Vera y Corcuera declaran que Garzón y Roldán pactaron el caso Ucifa» (*El País*, 22.05.97, pàg. 24). I el periodista Miguel Ángel Aguilar el va batejar amb el renom desdenyós de «el juez Campeador» (*El País*, 6.05.97, pàg. 18).

La fama i la polèmica acompanyen Garzón, alhora que els *media* ignoren iniciatives similars d'altres jutges, com la del company de l'Audiència Manuel García Castellón, que porta un sumari per la desaparició d'un centenar d'espanyols a Xile durant la dictadura de Pinochet, entre 1973 i 1990 (*El País*, 17.05.97, pàg. 22).

personatge i el sotmeten, però, a una servitud mediàtica. L'accessibilitat és la clau industrial per explotar el capital retòric personal, i la servitud a l'exposició pública explica els riscos d'erosió ètica si pateix una campanya d'atacs. D'això últim es queixa amb sentiment, mentre gaudeix dels beneficis polítics de celebritat (accés al Parlament, independència, càrrec executiu).

3. Dominis socials: En especial, hi ha una extensa tasca de restitució de prestigi a la identitat personal de l'entrevistat, en consonància amb la modalitat existencial de la conversa. La familiaritat amb les qualitats ètiques de la prudència, l'honradesa i les bones intencions presenten un orador creïble i el carreguen de raons. Tanmateix, la identitat de la celebritat no resulta tan regular com sembla, ja que la innocència del neòfit, l'apetència del buròcrata i la vanitat del personatge aclamat ofereixen una idea complexa i desproporcionada.²³

4. Tasca ideològica: La comesa d'una política antidrogues reformista equival a dir: «sí a l'impossible, però només el possibilisme a la política diària». El *sí, però...* és l'argumentació adversativa respecte de la proclama d'utopisme. Encara més; com succeeix que les assercions limitadores —el principi de realitat aplicat a la droga— són més prolixes que l'ideal polític, aquest mor invalidat a mans del seu autor.²⁴

Benvingut sigui aquest aclariment, tot i que indirecte. Tanmateix, darrera d'això podem detectar argumentacions opaques i ideològicament importants. L'entusiasta disponibilitat per perfeccionar el control del narcotràfic comporta la defensa d'un model conservador, cosa que no es deu a l'opció escollida —cal que quedi clar— sinó a la postergació del debat, negligència que comporta alguns efectes greus: la preterició de l'imperatiu internacionalista (no es pot ser una illa), el sofisme implícit que només considera els extrems (tots prohibicionistes o tots de lliure mercat), la ignorància dels factors d'alta política (desenvolupament de tecnologia militar, legitimació d'accions contrainsurgents, desestabilització de democràcies del tercer món) i el silenci sobre factors perversos en política interna (corrup-

23. Apreciem un indici del doblec de personalitat, propi de les celebritats, en el comportament social a què està obligat, tal com el descriu en resposta al periodista: (Vázquez Moltalban) —«*¿Qué te dicen cuando pasas veloz a través de un pasillo de curiosos y periodistas?*» (Garzón) —«*Unos me preguntan, otros me aplauden, algunos me increpan. Es como un paisaje en marcha del que ya no me doy ni cuenta.*» (Opus cit., pàg. 289.)

24. Vegeu F. LÁZARO CARRETER (1997): *El dardo en la palabra*, Barcelona, Círculo de Lectores; pàg. 61. L'anècdota és que els comentaris lingüístics de Lázaro també incloguin una menció incidental al jutge Garzón i el mefític assumpte GAL, per l'ús errat del terme *grafòleg* en comptes de *cal·lígraf* (pàg. 671).

ció política i financera, demonització dels immigrants, arbitriarietat policial, violació dels drets de minories).²⁵

5. **Historicitat:** Els rols dels agents socials responen a patrons històrics i als canvis infligits. Un Garzón descriptiu contraposa la discreció del jutge a la verbositat del polític en campanya, i un altre de caràcter prescriptiu prudentment adverteix contra les promeses gratuïtes i les mentides, tot esmentant una tradició no gaire responsable que historiogràficament es remunta fins a Ciceró.²⁶ Però si, com ha escrit Eduardo Haro Tecglen, la política és l'art de definir la moral i no complir-la, Garzón es comporta com un mestre i un purista de les inveterades pràctiques quan solventa els dubtes sobre el problema de la droga amb la promesa del control i la metàfora del desbordament fluvial.²⁷ L'alleujament dels col·legues no haurà estat petit.

6. **Mediacions:** Gènere (públic epidíctic o d'adhesió), format (entrevista) i tractament (proper i revelador), juntament amb l'efecte multiplicador de la difusió periodística i l'atribució al diàleg de l'eticitat o prestigi del rotatiu.

7. **Interpretació, comprensió:** La principal remarca discursiva és l'ús divers, contradictori, de les identificacions que promou el pronom «nosaltres» (inclusiu i alienant, segons els casos). En conseqüència, les manifestacions de solidaritat i identitat són arraconades per altres d'autoritat i segregació a causa del rol professional i les qualitats de magistrat.

8. **Acció social:** La contesa del diputat Garzón compta com una proposta de superació del convuls rerefons de la política, en virtut d'un regeneracionisme indefinit, però versemblant, que difon des d'una posició singular.

Per acabar, el nostre darrer comentari contempla un aspecte irònic de l'actuació discursiva del diputat, relacionat amb la seva experiència amb els mitjans de comunicació. La compareixença del diputat davant la premsa, lluny de desmentir les seves crítiques als *media* per la frivolitat amb què mitifiquen o desprestigien, il·lustra eloqüentment el desplaçament de la lluita

25. Vegeu M. AGUIRRE, «La droga, excusa de Washington en América Latina», a *Le Monde Diplomatique*, ed. espanyola, abril de 1997, pàg. 4-5.

26. QUINT TULI CICERÓ (s. I aC): *Breviario de campaña electoral (Commentariolum petitionis)*, Barcelona, Quaderns Crema; cap. XII. Quint adreça al seu germà Marc una epístola amb consells i ardits polítics.

27. Infortunadament, la metàfora de la prevenció del desbordament és refutada per la tragèdia de tots aquells que perden la vida quan vessa el riu dels narcòtics, com ha estat la dissort d'Antoni G. —un veí a qui coneixia des que era un nen—, mort recentment en tràgiques circumstàncies. Ignoro si el seu germà ha estat autoritzat a sortir de la presó per assistir a l'enterrament.

d'idearis a la lluita dels *media*, escenari en el qual una figura pública com Baltasar Garzón no pot renunciar, ni tampoc escapar, al tractament de celebritat que se li atorga, malgrat el risc de ser malinterpretada com a auto-complaent la seva agosarada actitud i com a inconsistent, un programa polític circumstancial.